

DEN NORSKE KIRKE

Eva Vassbø

Første Mosebok

Riska kirke 17.11.2025

Verden bak teksten – historieverk

- Fireboksverket: 1.-4. Mosebok
- Det deuteronomistiske historieverket: 5. Mos, Jos, Dom, 1-2 Sam, 1-2 Kong
- Det kronistiske historieverket: 1.-2. Krøn, Esra, Nehemja

Verden bak teksten – historieverk

- De fleste forskere antar at bibelbøkene var tenkt å gjengi historiske hendelser
- Ikke referat av hendelsesforløp, men en tolkning av fortiden i lys av sin egen tid
- På den ene siden støtter historieverkene seg på kilder med tilknytning til fortidige hendelser, på den andre siden har de preg av sluttforfatterens teologi og ideologi

Verden bak teksten – historieverk

- Gjengivelse av historie var svært ofte preget av politisk og religiøs ideologi
- Arkeologien gir et helt nytt bilde
- Kan fortsatt ha tiltro til at hovedtrekkene i GTs historieverk er historiske

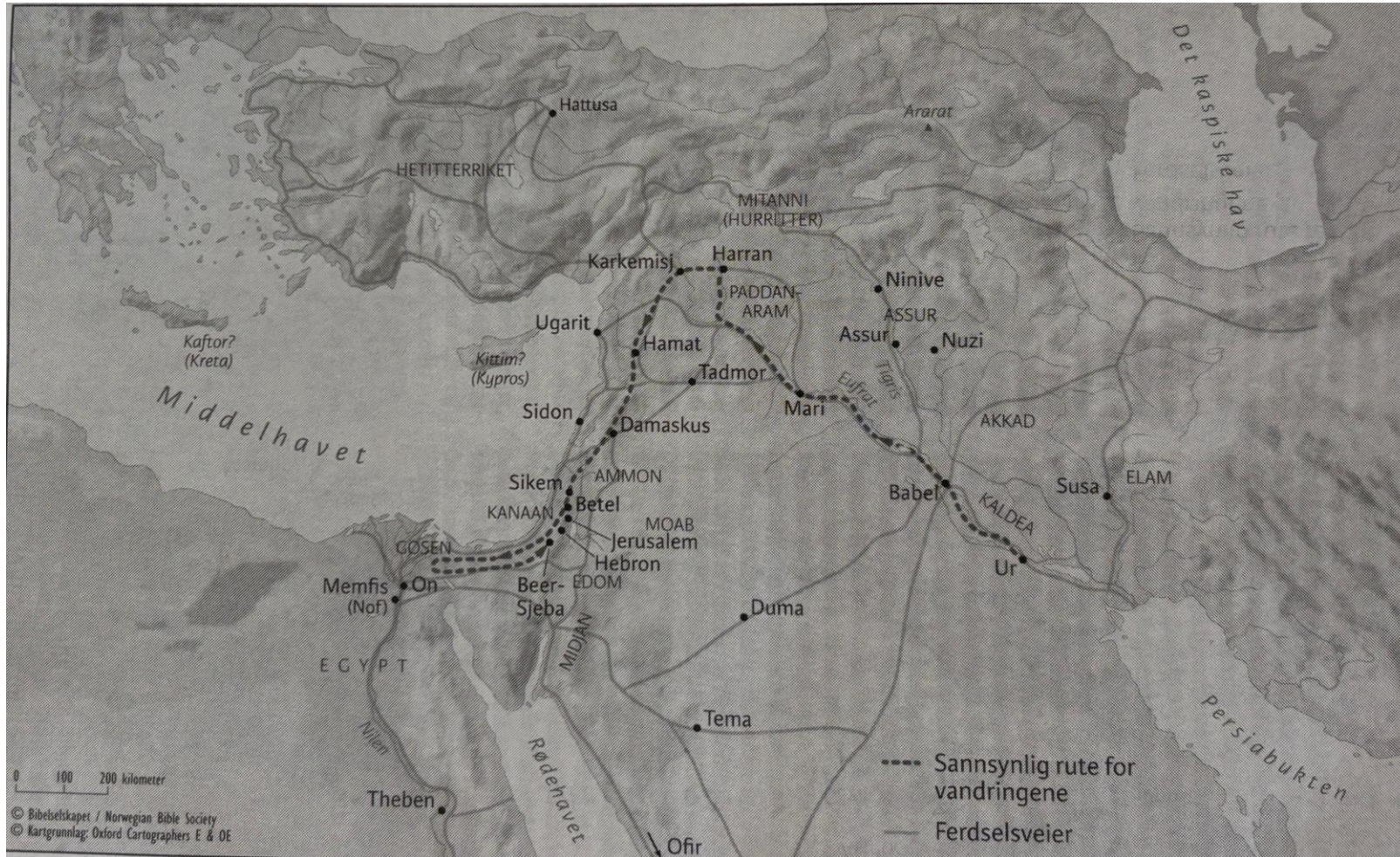
Verden bak teksten - forfatter

- Moses?
- Firekildehypotesen?
 - Ulike gudsnavn, forskjellig språkbruk og dubletter flere steder
- Omdiskutert og modifisert senere

Verden bak teksten - datering

- Ferdig redigert rundt 500 f. Kr?
- På 900-tallet f.Kr. er referanserammen det store riket til David og Salomo – en oppfyllelse av løftene til fedrene
- 700-800-tallet f.Kr. fører profetene en hardnakket kamp mot Kanaaneisk gudsdyrking blant israelittene, eks. Elia og Baalprofetene
- 500-tallet f.Kr. – fedrehistorien skulle gi trøst og oppmuntring knyttet til Guds løfter til folket i eksil

Verden bak teksten - geografi

Verden i teksten – hva handler første Mosebok om?

Lysbilde lånt av Hans Johan Sagrusten, fra presentasjon i Bryne kyrkje 11.11.2025

Verden i teksten – Urhistorien – 1.Mos.1-11

- Kap. 1 – Liste, skaperhandlinger
- Kap.2-4 – Fortelling, skapelse
- Kap. 5 – Liste, ætteliste fra Adam til Noah
- Kap. 6-9 – Fortelling, Noah og storflommen
- Kap.10 – Liste, Noahs tre sønner – stamfedre til alle
- Kap.11:1-9 – Fortelling, Tårnbygging i Babel
- Kap.11:10-32 – Liste, Sem, Tarah – ned til Abraham

Verden i teksten – Urhistorien – Skapelse

Lysbilde lånt av Hans Johan Sagrusten, fra presentasjon i Bryne kyrkje 11.11.2025

Verden i teksten – Urhistorien – skapelse

Lysbilde lånt av Knut Holter, fra presentasjon i Bryne kyrkje 14.10.2025

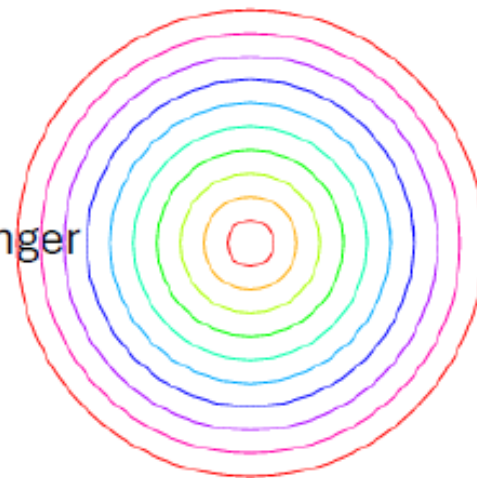
1 Mos 1

- Himmel og jord, universet som perspektiv
- Mennesket som siste skaperakt, toppen av en pyramide

1 Mos 2

- Jord og himmel, det tørre landet som perspektiv
- Mennesket introduseres først, sentrum av konsentriske ringer

Verden i teksten – Urhistorien – vokte

- Så tok Herren Gud mennesket og satte det i Edens hage til å dyrke og passe den. 2,15
- Han drev mennesket ut, og øst for Edens hage satte han kjerubene og det flammende sverdet som svinges uten stans. De skulle vokte veien til livets tre. 3,24
- Da sa Herren til Kain: «Hvor er din bror Abel?» Han svarte: «Jeg vet ikke. Er jeg min brors vokter?» 4,9

Verden i teksten – Urhistorien

- Skapelse
- Syndefall
- Kain og Abel
- Storflommen
- Babels tårn

Verden i teksten – Fedrehistorien – 1.Mos.12-50

- Snevrer inn perspektivet – en familiekrønike i fire generasjoner
- Tre hoveddeler
 - Fortellinger om Abraham og hans sønn Isak 12-25
 - Fortellinger om Isaks sønner Jakob og Esau 25-36
 - Fortellinger om Jakobs tolv sønner, sentrert rundt Josef 37-50

Verden i teksten – Fedrehistorien – sjanger

- Lister/ættelister – innledning til nye fortellinger
 - 11:27-30 – Tarahs slekt, introduserer avreisen fra Ur
 - 22:20-24 – Nahors slekt, introduserer Rebekka
 - 25:12-18 – Ismaels slekt, overgangen til Jakob og Esau
 - 35:23-26 – Jakobs sønner
 - 36:9-43 – Esaus slekt, overgangen til fortellingen om Josef

Verden i teksten – Fedrehistorien – sjanger

- Poesi (to eksempler)
 - 12:3 – Velsignelsen av Abram
 - 49:2-27 – Jakob velsigner sønnene
- Primært fortellinger

Verden i teksten – 1.Mos.12:1-9

- «Dra bort fra landet ditt og fra slekten din og fra farshuset ditt til det landet som jeg skal vise deg! Jeg vil gjøre deg til et stort folk. Jeg vil velsigne deg og gjøre navnet ditt stort. Du skal bli til velsignelse. (...)Herren viste seg for Abram og sa: «Jeg vil gi dette landet til din ætt.»
- Farshus
- Velsignelse

Verden i teksten - løftene

- 1.Mos.12:1-3.7; 13:14-17; 15:1-21 ;17:1-8; 22:15-18; 26:2-5; 28:13-15; 35:9-15
- Fedreløftene har en strategisk plass i fortellingen, gjentas i det Jakob er i ferd med å forlate det lovede landet (28:13-15) og i det han kommer tilbake fra Mesopotamia (35:9-15) begge gangene i Betel.

Verden i teksten – landløftet og ætteløftet

- Det sentrale løftet er løftet om landet Kanaan til Abrahams ætt
- Lot, Ismael og Esau?
- Kriterier for å være legitime arvinger til landet:
 - Oppholder seg i landet
 - Rett nedadgående linje fra Abraham og Sara
 - Gifter seg endogamt – innad i slekten
- Velsignelsen er knyttet til landet

Verden i teksten - kvinnene

- Sara
- Rebekka
- Lea og Rakel
- Ufrivillig barnløshet

Verden i teksten – 1.Mos.22:1-19 – Abraham settes på prøve

- Tre spørsmål har preget tolkningen

1. Tekstens opprinnelse
2. Den etiske vurderingen av Guds krav til Abraham
3. Ordknapp fortelling som skildrer lite av hva Abraham, Sara eller Isak tenker

Verden i teksten – 1.Mos.22:1-19

- Ulike kommunikasjonsnivå
 - Kommunikasjonen mellom tekst og leser
 - Kommunikasjonen mellom Gud og Abraham
 - Kommunikasjon mellom Abraham og tjenerne hans/Isak
- Ulik lesning i jødisk tradisjon og kristen tradisjon

Verden i teksten – 1. Mos.37:2-50:26

- Egen litterær enhet – en slags novelle
- Likhhet med visdomslitteraturen?
- Drømmene har litt samme funksjon som løftene – peker på det som skal skje
- 50:20 «Dere tenkte å gjøre ondt mot meg, men Gud tenkte det til det gode, for han ville gi liv til et stort folk, slik vi ser i dag.»

Verden foran teksten – Å lese urhistorien i dag

- Hvordan forstå skapelsestekstene i dag?
 - Ikke egnet som historiebeskrivelse
 - Heller en teologisk refleksjon
- Lese urhistorien som en tolkningsnøkkel til resten av historien

Verden foran teksten – Urhistorien i litteratur

- «En tid for alt» av Karl Ove Knausgård
 - Kain og Abel
 - Noah

Verden foran teksten – Løftene til Abraham

- I GT
 - Gjennom Exodusfortellingen
 - Gjennom Samuelsbøkene og Kongebøkene mot eksil
 - Den åpne slutten i vårt GT

Verden foran teksten – Løftene til Abraham

- I NT

- Jesusfortellingene – Abrahams sønn, oppfylle løftene
- Rom.4 og Gal.3
 - Løftene til Abraham spiller en viktig rolle i å forstå Jesu betydning
- Abraham som forbilde i tro (Rom.4; Gal.3; Hebr.11)
- I Johannes åpenbaring – et kosmologisk perspektiv som minner mye om 1. Mosebok

Verden foran teksten – Løftene til Abraham

- Paulus

- Dreier oppmerksomheten fra loven til løftene
- Abrahamsfortellingen blir en nøkkel til å forstå hva som er viktig i forholdet mellom Gud og mennesker
- Grunnspørsmålet hos Paulus handler ikke om den enkeltes frelse, men om enhet og fellesskap i menighetene
- Historien om Abraham ble fortalt på to ulike måter i Galatia
- Hva er grunnlaget for å være Abrahams barn?
- Paulus er mer opptatt av verdi og status enn av gjerninger

Verden foran teksten – Gud gjester Abraham

- Ikon malt av Andrei Rublev rundt år 1400
- De tre mennene som besøkte Abraham og Sara i eikelunden i Mamre
- En av dem er Gud, hvem er de andre to?
- Faderen, Sønnen og Ånden - treenigheten

Verden foran teksten – Abraham settes på prøve

- Peker fram mot Jesu død på korset
- Hebr.11:17-19 – vektlegger troen
- Jak.2:21-24 – vektlegger at troen ikke kan være uten gjerninger
- Emmanuel Kant – strider mot allmenn morallov
- Timo Veijola – Gud har rett til å kreve livet tilbake
 - Job 9:12 og Dan.4:32

Verden foran teksten – Abraham settes på prøve

- Glassmaleriene i Spjelkavik kirke
- Håkon Bleken
- Godkjent av biskop Odd Bondevik i 2006

Verden foran teksten – Jakobs kamp

- Jakobs kamp med engelen
- Malt av Rembrandt ca. 1659
- Rembrandts bruk av lys og skygge fremhever kampen og spenningen og gjør scenen dramatisk
- Våre kamper med livet, historien, oss selv og Gud

Verden foran teksten – Esau og Jakob – Svein Tindberg

- Veien fra første Mosebok til dagens konflikter er kort
- Bror mot bror
- Å lese eget liv og familiehistorie ut av bibeltekstene
- Abraham og Jakob i møte med velsignelse og løfter
- En historie som ender i tilgivelse, forsoning og fred – hvor er tilgivelsen nå?

Verden foran teksten – Hans Johan Sagrusten

- Vi ser oss selv i første Mosebok
- Fødsel og død
- Hva vil Gud med meg?
- Legge merke til ting rundt oss, alt det gode er en gave fra Gud
- Essensen: Livet går videre
- Gud er med

DEN NORSKE KIRKE